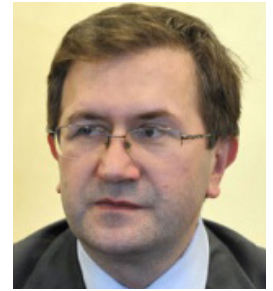


Uvodnik



Privreda Srbije je u prvoj polovini godine ostvarila relativno skromne rezultate, uz male izgleda da se do kraja godine oni znatnije poboljšaju. Rast privrede u prvom polugodištu iznosi samo 1,2% BDP, što je daleko ispod proseka zemalja centralne i istočne Evrope, a čak je niže od rasta razvijenih evropskih zemalja. Skroman rast privrede je jednim delom posledica nepovoljnih vremenskih prilika, dok je drugim delom rezultat slabosti privrednog ambijenta i ekonomske politike. Druga nepovoljna tendencija je ponovni rast spoljnotrgovinskog deficita i deficita tekućeg platnog bilansu. Dobar rezultat je što je inflacija oborena i stabilizovana, ali jačanje dinara nije u skladu sa kretanjem ekonomske snage privrede Srbije, pa će ako se nastavi nepovoljno uticati na izvoz, zaposlenost i rast privrede. Fiskalna politika je u ovoj godini bila preterano restriktivna, što je imalo određeni uticaj na usporavanje privrede, ali i na jačanje dinara. Reforme privrede su i dalje usporene, na šta je verovatno uticalo održavanje predsedničkih izbora, a potom i rekonstrukcija Vlade.

Rast privrede Srbije u prvoj polovini godine iznosi samo 1,2%, što je daleko ispod projektovanog rasta za ovu godinu. Uz to struktura rasta je loša, investicije koje su prethodnih godina bile glavni pokretač rasta sada su usporene na svega 2%, tako da je stopa investicija i dalje 18-19% BDP, što je znatno ispod potrebnog nivoa za dugoročno održiv visok rast. Nakon niza godina u kojima je neto izvoz doprinosio rastu privrede, u ovoj godini njegov doprinos je negativan, prvenstveno zbog snažnog rasta uvoza. Tekuća potrošnja građana i države rastu po sličnoj stopi kao i BDP, pa njihovo dodatno ubrzanje ne bi bilo poželjno sa obzirom na to da spoljni deficiti rastu, a ove komponente već sada imaju visoko učešće u BDP. U drugoj polovini godine rast privrede će verovatno biti nešto brži, tako da će rast BDP u ovoj godini biti u intervalu od 1,5-2%. Rast privrede Srbije u ovoj godini je rezultat rasta nepoljoprivrednih delatnosti od oko 2,5% i pada poljoprivredne proizvodnje za 10-15%. Kretanje proizvodnje u nepoljoprivrednim delatnostima može se interpretirati kao aproksimacije trenda rasta privrede, koji pokazuje da bi rast privrede bio niži od 3% čak i da je nije bilo pada poljoprivredne proizvodnje.

Rast privrede Srbije u ovoj godini značajno zaostaje za rastom zemalja centralne i istočne Evrope. Zemlje

centralne i istočne Evrope u prvoj polovini ove godine ostvarile su prosečan rast od 4,2%, pri čemu je se na nivou cele godine očekuje rast od oko 4%, što je najbrži rast od početka svetske ekonomske krize. Ubrzanje rasta evropskih privreda posledica je poboljšanja fiskalne pozicije u većini zemalja, unapređenje strukturnih politika ali i snažne monetarne ekspanzije ECB. Monetarna politika ECB povoljno utiče na samo na rast zemalja evrozona, nego i na rast ostalih evropskih privreda, uključujući i privredu Srbije. Ekspanzivna politika ECB utiče na pad bankarskih kamatnih stopa u celoj Evropi, kao i na rast tražnje u evrozoni, koji potom omogućava visok rast izvoza iz ostalih zemalja, dok obilna ponuda jeftinog novca utiče na visoke iznose stranih direktnih i portfolio investicija i kredita.

Nepovoljnim vremenskim prilikama, koje su uticale na pad poljoprivredne proizvodnje, može objasniti približno polovina razlika u rastu privrede Srbije u odnosu na zemlje Regiona. Preostalo zaostajanje Srbije za rastom zemalja CEI u iznosu od oko 1,5 procentnih poena posledica je nepovoljnijeg privrednog ambijenta i izostanka pravovremene reakcije fiskalne politike na promene u privredi i javnim finansijama. Mada je Srbija ostvarila napredak u nekim segmentima, što se odražava preko napretka za 16 mesta na rang listi uslova poslovanja Svetske banke, privredni ambijent u Srbije je i dalje među najnepovoljnijim u Evropi. Srbija se na rang listama Svetskog ekonomskog foruma, Svetske banke i EBRD na kojima se zemlje rangiraju prema nivou konkurentnosti, kvalitetu upravljanja od strane države i napretku u realizaciji strukturnih reformi, zajedno sa Albanijom i Bosnom i Hercegovinom, nalazi u grupi najslabije plasiranih evropskih zemalja. Kao ključne slabosti privrednog ambijenta u Srbiji već duže vreme se prepoznaju neefikasnost pravosuđa, nekompetentna i neefikasna državna administracija, visoka korupcija, slabo upravljanje javnim preduzećima, neravnopravnost učesnika na tržištu i dr. Nepovoljan privredni ambijent direktno utiče na niske investicije, koje uprkos izdašnim subvencijama ne prelaze 20% BDP. Sa tako niskom stopom investicije Srbije ne može računati na dugoročno visok privredni rast, a time ni na sustizanje zemalja srednje i zapadne Evrope. Da bi Srbija, kao jedna od najmanje razvijenih evropskih zemalja, postepeno sustizala razvi-

jene evropske zemlje neophodno je da njena privreda u dužem periodu raste po stopi od 4-5%, a za to su potrebne investicije od najmanje 25% BDP.

Tokom 2015. i 2016. godine ostvaren je veliki napredak u oblasti fiskalne politike - fiskalni deficit je smanjen sa 6,7% na 1,4% BDP, dok je javni dug počeo da opada. U planovima za ovu godinu Vlada je projektovala rast privrede od 3%, kao i fiskalni deficit od 1,7% BDP. Međutim, već nakon prvog kvartala bilo je prilično izvesno da postoje ozbiljni problemi sa privrednim rastom, kao i da će fiskalni rezultat biti znatno bolji od planiranog. Adekvatan odgovor Vlade na slab privredni rast i rastući fiskalni suficit, je mogao da bude odustajanje od uzimanja dividendi javnih preduzeća od strane države i ubrzanje postojećih i pokretanje novih javnih investicija. Navedene mere preko rasta tražnje uticale bi na ubrzanje rasta u ovoj godine, ali bi povećanje privrednih kapaciteta povoljno uticalo na rast i u narednim godinama. Nešto ekspanzivnija fiskalna politika koja bi generisala nizak fiskalni deficit od 0,5-1% BDP, bila bi primerenija privrednim kretanjima u ovoj godine, a pri tome bi bila dugoročno održiva. Kašnjenju u preduzimanju adekvatnih mera doprineli su održavanje predsedničkih izbora, a potom i rekonstrukcija Vlade, ali i stavovi ekonomista bliskih aktuelnoj vlasti koji su sve do početka septembra tvrdili da će rast od 3% u ovoj godini biti ostvaren.

Sa obzirom na ovogodišnji spor rast privrede postavlja se pitanje šta se može očekivati u narednoj godini. Pod pretpostavkom da se nastave povoljni trendovi u evropskim privredama kao i da poljoprivredna proizvodnja u narednoj godini bude na prosečnom nivou, a problemi u EPS-u reše do kraja ove godine, u narednoj godini može se očekivati rast privrede od oko 4%. Navedeni rast bi mogao da bude rezultat ubrzanja aktivnosti u nepoljoprivrednim delatnostima sa ovogodišnjih 2,5% na oko 3% u narednoj godini i rasta poljoprivrede od oko 10%. Iako rast od 4% izgleda relativno visok, iza njega stoji još uvek relativno spor trend rasta od oko 3% i jednokratni rast usled oporavka poljoprivrede.

Sa obzirom na to da se ciklične fluktuacije privrede nalaze pod uticajem velikog broja nekontrolisanih faktora, kao što su vremenske prilike i kretanja u međunarodnom okruženju, u fokusu ekonomske politike i reformi bi u narednom periodu trebalo da bude stvaranje povoljnih uslova za ubrzanje trenda rasta privrede Srbije. Stoga bi u narednim godinama unapređenje efikasnosti pravosuđa i državne administracije, restrukturiranje i poboljšanje upravljanja javnim preduzećima, suzbijanje korupcije, ubrzanje izgradnje infrastrukture i dr. trebalo da budu prioritet Vlade. Može se očekivati da će na navedenim reformama insistirati EU i međunarodne finansijske organizacije, ali je za napredak presudno

čvrsto političko opredeljenje za njihovu realizaciju. Višegodišnje odlaganje navedenih reformi, ukazuje na to da u Srbiji postoje moćne interesne grupa kojima one ne idu u prilog, pa je stoga njihova realizacija i u budućnosti neizvesna. Najsnažniji otpori prema unapređenju privrednog ambijenta dolaze iz partijskih struktura i birokrata kojima postojeći ambijent omogućuju ostvarenje visokih renti, kao i od biznismena kojima privilegovani poslovi omogućuju ostvarenje ekstra profita. Ako i u budućnosti izostanu neophodne reforme Srbija može da računa samo na privremeni i ograničeni rast privrede. Dosadašnje iskustvo je pokazalo da izostanak reformi nije moguće nadoknaditi visokim državnim subvencijama investitorima, niti snažnim rastom domaće tražnje. Sintetički pokazatelj da je ostvaren suštinski napredak u privrednom ambijentu bio bi povećanje stope investicija na oko 25%, pri čemu bi se te investicije dominantno finansirale sopstvenim sredstvima.

Za dugoročni rast privrede važno je da Vlada nastavi sa održivom fiskalnom politikom i nakon isteka aranžmana sa MMF. Važno je da se ne ponove greške iz periodu 2006-2008. godine kada su nakon isteka aranžmana sa MMF značajno povećane plate, a potom i penzije, pokrenut je NIP i brojni programi subvencija, dok su porezi smanjeni, što je dovelo do veliko rasta fiskalnog deficita. Adekvatan cilj fiskalne politike u narednoj godine, koji bi bio u skladu sa privrednim kretanjima i održivošću javnih finansija, bi bio fiskalni deficit između 0,5 i 1% BDP. Osim zadržavanja fiskalnog deficita u dugoročno održivim okvirima potrebne su i promene u strukturi javnih rashoda u pravcu povećanja učešća produktivnih rashoda koji neposredno utiču na ubrzanje rasta privrede, a to su javne investicije, kao i ulaganja u obrazovanje i inovacije. Država bi trebalo da odustane od uzimanja dividendi javnih preduzeća, jer se uzimanjem dividendi najdirektnije smanjuju ukupne investicije. Održiv fiskalni rezultat podrazumeva da plate u javnom sektoru u osnovi prate rast BDP, dok bi penzije rasle po nešto nižoj realnoj stopi, u skladu sa određenim trajnim pravilom kao što je švajcarska formula. Ukoliko bi i nakon toga postojao određeni fiskalni prostor bilo bi dobro da se smanje neki od poreza kako bi se povećala raspoloživa sredstva za investicije u preduzećima.

